

אפשר לזכות בעצמו. אבל לקטן, תקנו לו זכיה, כיון שלא יכול לזכות בעצמו, (122)

דברי רבי אליעזר.

אבל רבי יהודה אומר שהמחלוקת היא כפי שהתבאר במשנה: רבי אליעזר אומר, בשבת דבריו קיימין מפני שאינו יכול לכתוב. אבל לא בחול. רבי יהושע אומר, בשבת אומר, קל וחומר בחול. כיוצא בו, זכין לקטן ואין זכין לגדול, דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר, לקטן אמרו קל וחומר לגדול.

גמרא:

ודנה הגמרא: מתניתין, מניין? — רבי יהודה היא. ההסבר בדברי חכמים כפי שהובא במשנה, שיטת רבי יהודה היא.

מתניתין:

נפל הבית עליו ועל אביו ושניהם מתו, או עליו ועל מורישיו, שהוא יורש אותם, כגון דודו שהוא הקרוב ביותר, והיתה עליו כתובת אשה, היה לו חוב של כתובת אשתו, ובעל חוב שנושה בו —

דתניא, שנינו בברייתא: רבי מאיר אומר אופן אחרת במחלוקת התנאים: רבי אליעזר אומר, בחול דבריו קיימים, בחול יש את התקנה שיכול להקנות באמירה מפני שיכול לכתוב, ותקנו שאמירה ככתיבה. אבל לא בשבת, שאז לא תקנו באמירה.

יורשי האב אומרים, הבן מת ראשון, ואחר כך מת האב, והנכסים עוברים ליורשי האב, ואי אפשר לגבות מהם, כיון שהבן לא זכה בהם מעולם.

קנ"א-א רבי יהושע אומר, אם בחול, שיכול לעשות קנין, תקנו דבור, קל וחומר לשבת שאין יכול לעשות בה קנין, ודאי תקנו שיקנה בדבור.

ובעלי החוב אומרים, האב מת ראשון, ואחר כך הבן, ולכן הבן ירש קודם את נכסי אביו, ורק אחר כך הוא מת, נמצא, שהנכסים היו בחזקתו, ובעלי החובות יכולים לגבות חובם מהנכסים.

כיוצא בו נחלקו בדבר דומה: זכין לגדול, כיון שזכיה מטעם שליחות, וגדול שיכול למנות שליח, אפשר לזכות עבורו. ואין זכין לקטן, שלא יכול למנות שליח, דברי רבי אליעזר. (123) רבי יהושע אומר, בגדול אמרו, שאף על פי שיכול לזכות בעצמו

בית שמאי אומרים, יחלוקו, כיון ששניהם

122. על פי דברי התוס' שהמ"ד הזה סובר שזכיה זה תקנת חכמים ולא מהתורה ותקנו לקטן ולא לגדול.

123. על פי דברי התוד"ה זכין.

לא עשה איזה פרט. וצריך לומר רבי יהושע שהתקנה היתה שדבור זה כמו מעשה ולכן אם אפשר לעשות מעשה מסתבר שתקנו אף דבור. ע"י באיילת השחר.

דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שאפשר להקנות פירות דקל אף על פי שהפירות לא באו לעולם, וכן אפשר לקדש אשה לאחר שהיא תתגייר על אף שכעת היא לא בת קדושין, לא תבעי לך אין להסתפק, דודאי קנה, כי לשיטתו אפשר לשעבד נכסים שעדיין לא בעולם. שאם אפשר להקנות, בודאי אפשר לשעבד. (124)

אלא, כי תבעי לך, כל הספק של שמואל, הוא אליבא דרבנן, דאמרי, הסוברים אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, האם שעבוד הוא כמו קנין, או שלשעבד דבר זה יותר קל (125).

תא שמע, הגמרא מנסה לפשוט את הספק מהברייתא: וחכמים אומרים, חולקים על אדמון, וסוברים שמי שהלוח לחבירו, ואחר כך מכר המלוה קרקע ללוח, זה לא ראהי שהלוח פרע כבר את החוב [שאם לא כן, לא היה מוכר לו המלוה את הקרקע שלו אלא היה גובה את הכסף עבור חובו] כפי שסובר אדמון. אלא, זה היה פקח, המלוה הוא פקח, שמכר לו את הקרקע אף על פי שהוא חייב לו כסף, מפני שהוא יכול למשכנו עליו. הקרקע שמכר לו, תהיה עתה משכון עבור החוב, ואין המלוה מפסיד.

ולכאורה, הקרקע נקנית לאחר ההלואה,

מוחזקים בצורה שוה בנכסים, היות ששטר העומד לגבות הרי הוא כגבוי, ולכן בעלי החובות והיורשים שניהם נחשבים כמוחזקים בנכסים, ומספק חולקים.

ובית הלל אומרים, נכסים בחזקתן של היורשים, כיון שהם מוחזקים, ואלו בעלי החובות מחוסרים גביה.

גמרא:

תנן התם שנינו במשנה: המלוה חבירו בשטר, גובה מנכסים משועבדים, כיון שיוצא קול על ידי השטר, והלקוחות ידעו להזהר מלקנות, לכן גובים מהם. אבל המלוה לחברו על ידי עדים, בלי שטר, שנחשב כמלוה בעל פה, גובה רק מנכסים בני חורין כיון שאין קול למלוה.

בעי שמואל, שמואל הסתפק: דאי קני, וקנה — מהו?

מי שכתב לחבירו בשטר ההלואה שרוצה לשעבד לו נכסים שהוא עתיד לקנות, ובשעת ההלואה הם עדיין לא שלו, האם אפשר לשעבד נכסים שלא באו לעולם?

אליבא דרבי מאיר, לפי שיטת רבי מאיר,

רק זה לא אצלו כמו מקדש אשה לאחר שתשתחרר או לאחר שימות בעלך לא צריך שיהיה עבידי דאתו.

125. בביאור החלוק בין קנין לשעבוד נחלקו הראשונים הרשב"ם בד"ה אלא כי תבעי מבאר: א. כי הקרקעות הם בעולם אמנם הם לא

124. לכאורה ר"מ אמר שאפשר להקנות דבר שלא בא לעולם רק בפירות דקל דעבידי דאתו וכאן זה לא עבידי דאתו כי זה לא עומד לכך שיקנה נכסים בעתיד כך הקשו התוס' בד"ה דאי קני, והם מבארים ששעבוד יותר קל מקנין ולכן לא צריך שיהיה עבידי דאתו אך בקצוה"ח סי' קי"ב ס"ק ג' מבאר שבדבר שנמצא בעולם

אמר רב הנא, תא שמע: נפל הבית עליו ועל אביו, עליו ועל מורישיו, והיתה עליו, היה על הבן חוב של כתובת אשה, או בעל חוב שהיה חייב לו כסף, יורשי האב אומרים: הבן מת ראשון, ומעולם לא ירש את אביו, ואחר כך מת האב. ובעלי חובות אומרים: האב מת ראשון, והבן ירש אותו והירושה משועבדת לגביית החוב.

ואי סלקא דעתך, אם תרצה להעלות על דעתך ולומר כי הכותב "דאיקני", וקנה ומכר, או "דאיקני", וקנה והוריש, לא משתעבד, כי זה לא היה בעולם בשעת ההלואה, הרי נמי דאב מית ברישא, גם אם האב מת ראשון, הרי דאיקני הוא! שהרי הנכסים לא היו בשעת הלואה אלא אחר כך הוא ירש אותם, ובהכרח, כיון שכתב דאיקני, אפשר לשעבד נכסים שיהיו בעתיד.

אמר להו רב נחמן לדחות דוחה את הראיה: זעירא חברין תרגמה, פירש את המשנה מצד מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהם. וזה לא מצד שעבוד, אלא יתומים שאביהם הניח להם נכסים, יש להם מצוה לפרוע את חובותיו. (126) ויתכן ש"דאיקני" לא מועיל

והאיך היא תהיה משכון לחוב שהיה קודם? ומוכח מכאן שאם כותב "דאיקני" זה משתעבד.

אמר ליה רבא, לדחות את ההוכחה: מיניה קאמר!

כאן הקרקע הרי נמצאת עתה אצל הלוה, ואין מכאן ראיה שאפשר לשעבד דבר שלא בא לעולם, כיון שמיניה, אפילו מגלימא דעל כתפיה! מהמלוה עצמו, יכול המלוה לגבות אפילו מהבגדים שהוא לובש, כיון שזה לא גביה של שעבוד, אלא כל מה שנמצא אצל הלוה, יכול המלוה לגבות, גם אם לא כתב לו "דאיקני".

כי קא מיבעיא לך, כל הספק היה בכותב הלוה למלוה שמשעבד לו גם כל נכסיו דאיקני, ואחר כך קנה ומכר, קנה אחר כך הלוה נכסים, ומכרם, או כתב "דאיקני", וקנה והוריש, שקנה נכסים והורישם, האם המלוה יכול לגבות מהלקוחות או מהיורשים.

והגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתנו:

שצריך לכתוב דאיקני זה מדרבנן כי אין קול רק לנכסים שהיו בזמן ההלואה וכן כתבו התומים סי' ק"ד סק"ז והנתיבות סי' ס' סק"ב.

126. תוס' בד"ה מצוה מבאר שזו לא רק מצוה אלא אף כופין אותם כיון שזו מצוה של פריעת חוב וכופין על המצוות. ואם לא הניח נכסים זו מצוה בעלמא של כבוד אב ואם שלא כופין עליה כיון שמתן שכרה בצדה וכן פירשו בכתובות פ"ו ע"א.

בבעלותו אבל כיון שהם בעולם יותר קל לשעבד [והרש"ש דוחה את דבריו כי הרי רבנן נחלקו על רבי מאיר גם בדברים כאלו כמו מקדש אשה ומוכר שדה לכשאקחנה]. ב. תקנת חכמים משום נעילת דלת שאפשר לשעבד וכך נוקט הקצוה"ח בסי' קי"ב ס"ק א'. אך בתוד"ה דאיקני משמע שהסבר הוא ששעבוד חל ממילא ע"י מעשה ההלואה וכדבר שחל מעצמו אין חסרון של דשלב"ע ומהתורה כיון שהלוה חייב גם נכסיו משתעבדים אפילו מה שקנה אחרי ההלואה ומה

לשעבד נכסים.

מתקיף לה רב אשי, לקיים את הראיה, שאי אפשר לומר במשנתנו שזה מצד מצוה, שהרי אם דאיקני לא מועיל, אין שום תוקף לשטר, שהרי אי אפשר לגבות בו מנכסים שיקנה הלוח לאחר מכן. ואם כן, כמו מלוח על פה הוא, שלא נכתב עליו שטר! ורב ושמואל, דאמרי תרווייהו, שניהם סוברים, שמלוח על פה, אינו גובה לא מן היררשין ולא מן הלוקחות, כיון שאין קול, רבנן לא תקנו שיגבה.

קנז-ב

אלא, הגמרא דוחה את ההוכחה: הא מני, רבי מאיר היא. המשנה סוברת כרבי מאיר, דאמר, אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וכל הספק היה לרבנן. אבל לרבי מאיר, כמו שאפשר להקנות דבר שלא בא לעולם, כך גם אפשר לשעבד שלא קנה עדיין.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תא שמע ראייה ממה ששנינו בברייתא:

שטרי חוב המוקדמין, שטר הלואה שכתבו בו תאריך מוקדם, כגון שההלואה היתה בניסן וכתבו שהיתה בתשרי שלפניו, פסולין. השטר פסול ואי אפשר לגבות בו, כיון שיטרוף שלא כדין מלקוחות שקנו קרקעות מתשרי ועד ניסן.⁽¹²⁷⁾ והמאחרין כשרין. שטרות שנכתבו לאחר ההלואה, כגון שההלואה היתה בניסן והשטר נכתב בתשרי, או שנכתב ביום ההלואה וכתבו תאריך של תשרי, השטרות כשרין כיון שאין חשש שיגבו שלא כדין.

ואי סלקא דעתך ואם נסבור שדאיקני, קנה ומכר, או דאיקני קנה והוריש, לא משתעבד, אם כן, מאוחרין אמאי כשרין? נחשוש שמא הלוח קנה נכסים בין ניסן לתשרי, והם לא משתעבדים כיון שזה היה לאחר ההלואה, שהיתה בניסן, ואם הלוח ימכור את הנכסים לאחר תשרי, המלוח יטרוף מהלקוחות, כי היות שזה היה לפני התאריך שכתוב בשטר, הוא יחשוב שהם משתעבדים, ולמעשה הם לא משועבדים, אם נאמר שדאיקני לא משתעבד.

ומוכח מכאן, שדאיקני כן משתעבד.

ודוחה הגמרא שאף ברייתא זו, הא מני, רבי מאיר היא, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

תא שמע הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממה ששנינו בברייתא, שאין גובין מלקוחות חובות שאינם קצובים, כיון שאין הלקוחות יכולים להעריך את החוב ולוודא אם למוכר יש נכסים בשעור החוב כדי שלא יגבו מהם.

ואחת הדוגמאות לחוב שאינו קצוב, זה שבח קרקעות.

ומבאר הברייתא: לשבח קרקעות, כיצד? באיזה אופן מדובר שלא גובה מלקוחות.

הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה, מי שקנה שדה והלוקח השביחה, וכעת היא שוה יותר, ובא בעל חוב של המוכר וטרפה, שהקרקע

בשטר שיש בו ריבית שקנסו שלא יגבה גם את הקרן.

127. תוס' בד"ה המוקדמים מוסיף שהם פוסלים לגמרי שקנסו שלא יגבה בכלל את החוב כמו